

Bijlage Statenvoorstel Programma Versterken Sociale Veerkracht

1. Samenvatting

Overall gaat het goed met Brabant. Het is een veerkrachtige provincie met sterke troeven. Er ligt een stevige industriële bodem met veel innovatieve bedrijvigheid, een moderne kenniseconomie, uitstekend onderwijs en partners die elkaar op tal van terreinen vinden. Maar het gaat niet *overál* goed.

De samenleving wordt steeds complexer en een groep mensen kan niet meekomen. We maken ons zorgen over een groeiende tweedeling. Daarom willen we de sociale veerkracht in Brabant versterken. Omdat we willen dat het *overál* goed gaat in Brabant, en omdat we de sociale veerkracht hard nodig hebben om onze andere maatschappelijke opgaven te realiseren.

Dit is een nieuw onderwerp, waar we nog niet alles van weten. De samenleving verandert in een razend tempo, de dynamiek is groot. Daarom kiezen we voor een lerende en ontwerpende aanpak. Dat doen we samen met alle betrokken partijen, elk vanuit een eigen rol en verantwoordelijkheid.

Deze aanpak wijkt af van hoe we tot nu toe werkten, en de rollen van PS, GS en ambtelijke organisatie zijn minder 'vastgelegd' dan u gewend bent. Daarom willen we de komende maanden intensief met uw Staten optrekken, om samen te ontdekken hoe we deze nieuwe aanpak sociale veerkracht vorm geven.

Concreet gebruiken we dit jaar om in samenwerking met andere spelers het programma voor te bereiden om te komen tot concrete projecten en deals. Bij de begroting 2017 maken we concrete keuzes met welke instellingen, organisaties en projecten we in 2017 van start gaan. Al doende leren en ontwerpen we dan tevens de aanpak voor 2018 en 2019. Welke werkwijze is succesvol? Hoe en onder welke voorwaarden kunnen we deze vervolgens verbeteren, versnellen en versterken? Welke bijdrage levert het aan de sociale veerkracht?

Dit voorstel is een uitwerking van de bestuursopdracht in de Perspectiefnota: stel een adaptieve, ontwerpende aanpak versterken sociale veerkracht op waarbij leren centraal staat. Dit voorstel geeft invulling aan de motie 'Werk aan de (S)winkel': we zoeken actief contact met Brabanders om ideeën van onderop een plek te geven in de provinciale opgaven.

2. Aanleiding

1. Wat is er aan de hand?

Hoewel het *overall* goed gaat in Brabant, gaat het niet *overál* goed.

Brabant is een veerkrachtige provincie met sterke troeven. Er ligt een stevige industriële bodem met veel innovatieve bedrijvigheid, een moderne kenniseconomie, uitstekend

onderwijs en partners die elkaar op tal van terreinen vinden. De Brabantse cultuur is er een van *samen doen*. Dat uit zich in betrokken burgers, moderne coöperaties, een rijk verenigingsleven, sociale en actieve ondernemers en bestuurders die met elkaar verantwoordelijkheid nemen. We hechten aan onze identiteit en cultuur. We kunnen rustig stellen dat het de gemiddelde Brabander relatief goed gaat.

Maar het gaat niet overal goed. Er is een toenemende tweedeling tussen mensen die zich prima kunnen redden, en mensen die in de problemen komen. Deze tweedeling kan polarisatie in de hand werken met een ontwrichte samenleving tot gevolg. Ook weten mensen elkaar steeds minder goed te vinden en te helpen. Hulpvragen worden steeds complexer terwijl het aanbod aan hulp afneemt.

Daarnaast hebben we te maken met enorme uitdagingen waar de samenleving voor staat. Energie moet echt duurzamer, de schade door extreme weersomstandigheden met wateroverlast en hagelschade drukken ons opnieuw met de neus op de feiten. De angst voor dreigende terreur, de komst van enkele tienduizenden vluchtelingen, de veranderingen die nodig zijn op het gebied van arbeid, mobiliteit en landbouw, het gebruik van technologie, de vergrijzing: het vraagt allemaal om veerkracht én daadkracht.

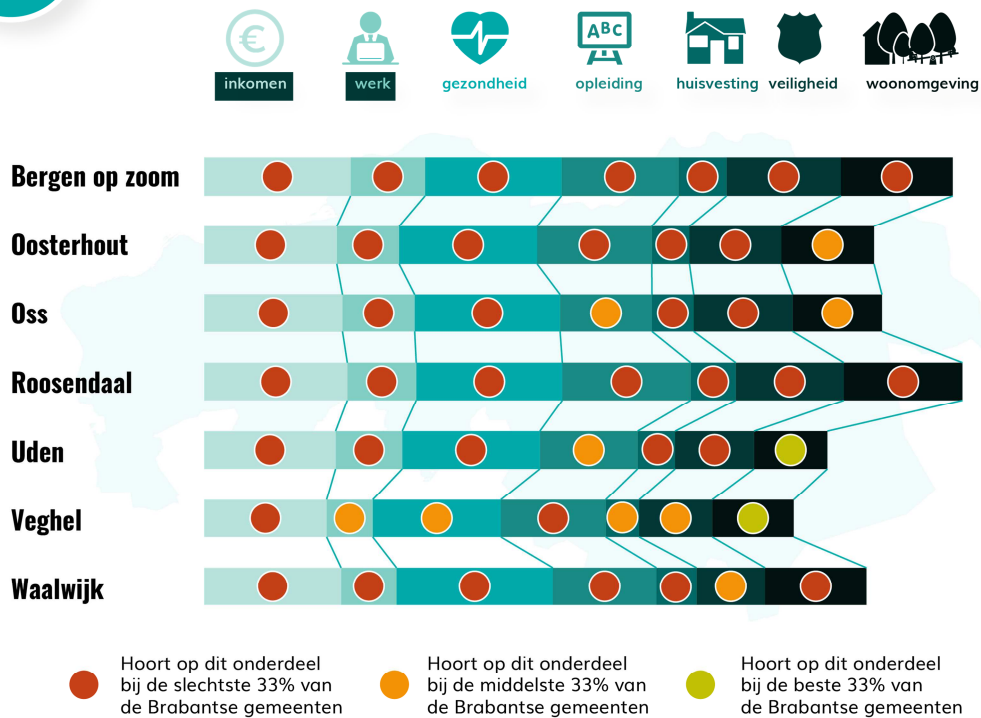
Uitkomsten monitor Sociale Veerkracht in Brabant

Uit de [monitor Sociale Veerkracht in Brabant](#) (uitgevoerd door Telos/PON in 2016) blijkt dat ongeveer een half miljoen Brabanders er veelal alleen voor staat en moeilijk de weg naar hulp vindt. Zij delen minder mee in welvaart, welzijn en de Brabantse kwaliteit van leven.

De drie meest opvallende zaken die naar voren komen:

- 10 – 30 procent van de Brabanders is niet of minder verbonden in sociale netwerken, delen minder mee in het gevoel van verbondenheid en saamhorigheid en missen een belangrijke toegang tot mogelijke hulpbronnen.
- In West-Brabant is minder vertrouwen in elkaar en in instanties.
- De middelgrote steden (50.000 tot 100.000 inwoners) Oss, Waalwijk, Veghel, Bergen op Zoom, Oosterhout, Helmond, Uden en Roosendaal hebben serieuze problemen: voorzieningen verdwijnen en er ontstaan problematische en soms explosieve situaties door de mix van armoede, werkeloosheid, fysieke en psychische gezondheidsproblemen en verschillen tussen bevolkingsgroepen.

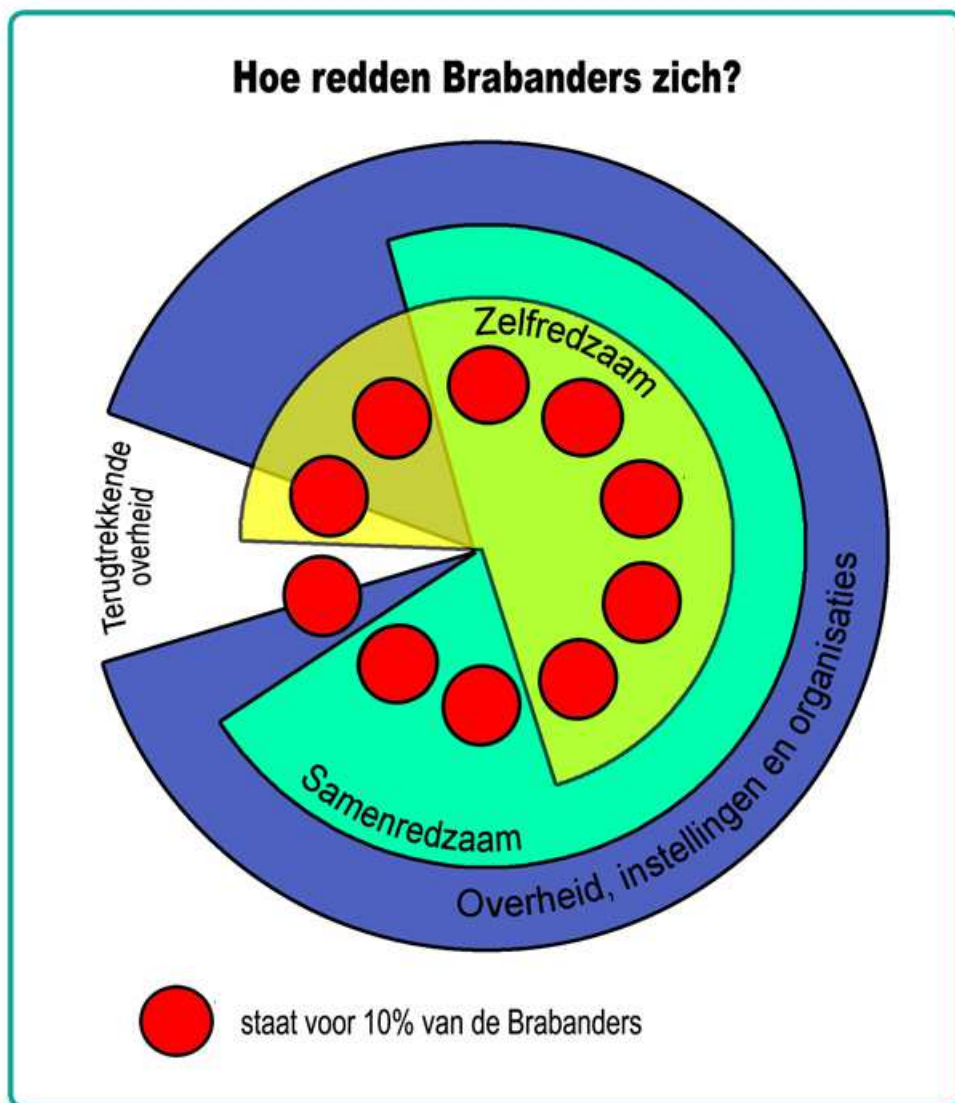
Achterstanden in de midsize gemeenten

Figuur 1: Overzicht MDI-score van middelgrote steden ten opzichte van gemiddelde in Brabant. De Multiple Deprivation Index (MDI) meet achterstanden op 7 thema's. Hoe hoger de score hoe meer achterstand.

Dit gebeurt allemaal terwijl, en voor een groot deel waarschijnlijk ook doordat, de inrichting van onze maatschappij aan het veranderen is. Maatschappelijke en economische organisaties bieden niet langer vanzelfsprekende garanties op zekerheid en stabiliteit. De overheid trekt zich terug, en iedereen zoekt naar nieuwe zekerheid en stabiliteit.

Daarmee verandert niet alleen de rol van de afzonderlijke partijen, inclusief de Brabanders, maar veranderen ook de onderlinge verhoudingen. Er moet een nieuwe balans ontstaan, en daarvoor moet worden samengewerkt.

Figuur 2: De Monitor Sociale Veerkracht schetst het beeld dat 70% van de Brabanders zelfredzaam is. In deze figuur is de overlap in zelf- en samenredzaamheid weergegeven. 50% is én zelfredzaam én samenredzaam. Zo'n 20% is daarmee zelfstandig en niet aangesloten. 20% is afhankelijk van sociale netwerken, de samenredzaamheid binnen de gemeenschap. Uiteindelijk is gemiddeld 10% van de Brabanders niet zelfredzaam én niet aangesloten (samenredzaam). Zij vormen de groep kwetsbare mensen die aangewezen zijn op de voorzieningen die worden geboden door de overheid, maatschappelijke instellingen of betrokken organisaties.

Maatschappelijke opgaven

Ook de enorme uitdagingen waar de samenleving voor staat, vragen om sociale veerkracht. We pakken deze uitdagingen aan via onze provinciale maatschappelijke opgaven. Deze zijn alleen realiseerbaar wanneer ze kunnen rekenen op de betrokkenheid, het draagvlak en de innovatiekracht van de Brabantse samenleving. Het is de sociale veerkracht die helpt duurzame oplossingen met draagvlak te realiseren en sociale innovaties alternatieven te ontwikkelen.

In zowel het economische beleid als in de mobiliteits- en energieopgave, de inrichting van de leefomgeving, de bereikbaarheid van voorzieningen en behoud van natuurwaarden, is

sociale veerkracht onderdeel van de provinciale aanpak. Deze maatschappelijke opgaven vragen om een andere benadering dan wij van oudsher gewend zijn. De verantwoordelijkheid kan niet meer gelegd worden bij burgers, overheden, bedrijfsleven of maatschappelijke instellingen afzonderlijk, maar moet nog meer dan voorheen gezamenlijk opgepakt worden.

2. *Waar willen we naartoe?*

We zijn niet tevreden als het *overall* goed gaat in Brabant, maar willen dat *alle* Brabanders gelukkig zijn.

Onze ambitie:

Het versterken van de sociale veerkracht in de samenleving, zodat iedereen deelt in en bijdraagt aan de goede kwaliteit van leven in onze provincie.

Het benutten en laten groeien van sociale veerkracht om maatschappelijke opgaven te versnellen, te verduurzamen en draagvlak te geven.

We versterken de sociale veerkracht vooral op de plekken waar die het meest onder druk staat. Met betrokken gemeenten, maatschappelijke organisaties, burgers, onderwijs, onderzoek en ondernemers versterken we de saamhorigheid en betrokkenheid in de samenleving en daarmee het vermogen om gezamenlijk met veranderingen om te kunnen gaan. Zo werken we gericht aan de zelfredzaamheid van mensen en samenredzaamheid in wijken, buurten of dorpen.

We experimenteren, leren en ontdekken intussen wat deze partijen kunnen doen. Hoe zij in samenwerking kunnen bijdragen aan nieuwe zekerheid en stabiliteit, ook voor kwetsbare groepen. We nemen hierin als provincie een rol omdat de ontwikkelingen zich grotendeels op regionale schaal afspelen.

Een sociaal veerkrachtige samenleving is op haar beurt in staat een bijdrage te leveren aan de andere provinciale maatschappelijke opgaven. We willen meer gebruik maken van de kracht van lokale initiatieven om maatschappelijke opgaven te versnellen, te verduurzamen en van voldoende draagvlak te voorzien. Belangrijke innovaties ontstaan vaak vanuit kleinschalige initiatieven, daarom stimuleren we het innoverend vermogen van de samenleving en helpen we kansrijke sociale innovaties om op te starten en zich door te ontwikkelen. Dit draagt dan weer bij aan het versterken van de sociale veerkracht in Brabant.

In het bestuursakkoord 2015 – 2019 heeft de provincie vastgesteld hoe zij de maatschappelijke opgaven waar Brabant voor staat tegemoet wil treden. De versterking van sociale veerkracht is daarbij een opgave op zichzelf, maar tegelijk een belangrijke voorwaarde om de samenleving te benutten bij andere opgaven.

3. *Wat gaan we doen om onze doelen te bereiken?*

We kiezen voor twee ontwikkellijnen: het versterken én het benutten en laten groeien van de sociale veerkracht, met elk een eigen aanpak.

a) Versterken van de sociale veerkracht in Brabant: gebiedsgericht werken

Bij het **versterken** van sociale veerkracht hanteren we een gebiedsgerichte aanpak. We focussen op gebieden waar de sociale veerkracht het meest onder druk staat. We volgen de monitor *Sociale Veerkracht in Brabant* en richten ons daarom op enerzijds de middelgrote steden (50.000 tot 100.000 inwoners) en anderzijds de regio West-Brabant.

In 2016 brengen we samen met de middelgrote steden en de regio West-Brabant relevante partners bij elkaar. De monitor is daarbij vooral bedoeld als input voor een open gesprek en gedachtewisseling (van wijken/buurtten tot provinciaal). Zo ontdekken we of conclusies herkend worden of dat ze misschien nog vragen oproepen. Wat gebeurt al en wat zijn mogelijke ideeën en oplossingen om gezamenlijk aan de slag te gaan met overheden, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, onderwijs, onderzoek en Brabanders?

We brengen daarbij de situatie gedetailleerder in beeld en formuleren gemeenschappelijke ambities.

Zo komen we tot “sociale veerkracht-deals”: gemeenschappelijke plannen van aanpak met lokale en regionale maatschappelijke instellingen, bedrijven, onderwijs en ontwikkel- en netwerkorganisaties. Deze deals vormen de basis voor de onderlinge samenwerking, waarin we in de praktijk uitproberen en van elkaar leren.

b) Benutten en laten groeien van de sociale veerkracht in Brabant: werken in crossovers

Bij het **benutten en laten groeien** van sociale veerkracht is de maatschappelijke opgave leidend. We willen meer maatschappelijke initiatieven in de hele Brabantse samenleving, en die moeten meer bijdragen aan de maatschappelijke opgaven. De continuïteit ervan moet verbeteren, onder meer door werken in crossovers en het ontwikkelen van sluitende verdienmodellen en publiek-private samenwerking. De focus ligt daarbij op (delen van) de provinciale maatschappelijke opgaven.

We stemmen af binnen provinciale opgaven zoals energie, mobiliteit, natuur, cultuur, leefomgeving en leegstand welke projecten zich hiervoor lenen, daarbij is heel Brabant zoekgebied.

In veel provinciale maatschappelijke opgaven is de verbinding gemaakt met het versterken van sociale veerkracht. Enkele voorbeelden:

*De programma's **cultuur** en **natuur** zetten sterk in op de persoonlijke- en omgevingshulpbronnen van mensen. In het programma **energie** wordt de verbinding met sociale veerkracht gemaakt in het verwerven van draagvlak onder oplossingen om Brabant in 2050 energieneutraal te krijgen. Binnen de **mobilitetsopgave** dragen maatschappelijke initiatieven bij aan nieuwe maatwerkoplossingen die input vormen voor een (radicaal) nieuwe visie op mobiliteit en bereikbaarheid. Vanuit **zorgeconomie** worden nieuwe technologische toepassingen gestimuleerd die individuele en gezamenlijke veerkracht versterken. Vanuit de opgave **leegstand** wordt onder meer gekeken hoe je van een probleem (leegstand) op basis van initiatieven vanuit de samenleving een kans kunt maken (nieuwe invullingen). Die zijn vaak ook echt bedoeld om ontmoetingen (sociale binding) te versterken. Door de monitor leegstand te verbinden met de monitor sociale veerkracht kunnen we heel gericht zoeken naar nieuwe oplossingen.*

*Ook als het gaat over **vluchtelingen** en **Nieuwe Brabanders**, is de verbinding met sociale veerkracht overduidelijk: het aansluiten van nieuwkomers in de Brabantse samenleving en een verbinding zoeken op basis van talenten.*

4. Bevoegdheid

Sociale veerkracht is vooral een zaak van Brabanders zelf, ondersteund door gemeenten. Die taak nemen wij niet over. De provincie heeft op het gebied van sociale veerkracht een ondersteunende rol. We kunnen op bovenlokaal niveau een belangrijke verbindende en coördinerende rol spelen om te versnellen en het effect te vergroten.

We doen dit waar het van toegevoegde waarde is: vanuit een bovenlokaal perspectief met respect naar, en in aanvulling op, de rol die Brabantse gemeenten vervullen (als eerste overheid voor het sociale domein). Daarbij kiest de provincie voor een focus op de plekken waar versterking van sociale veerkracht het meest nodig is: de middelgrote steden en de regio West-Brabant.

Waar we sociale veerkracht inzetten voor het realiseren van provinciale maatschappelijke opgaven brengen we ook focus aan. Daarbij spelen we in op bestaande lokale initiatieven die aansluiten op een maatschappelijke opgave. Per maatschappelijke opgave kiezen we uiteindelijk één programma, we werken daarbij altijd samen met betrokken gemeenten.

Deze manier van werken, dit uitgangspunt, betekent dat wij minder bepalend zijn. We bewegen mee met wat er al gebeurt, en we maken nadrukkelijk keuzes als onderdeel van een geheel. De uitdaging is dat we dan flexibeler moeten werken dan we nu doen. Dat betekent kiezen voor andere werkwijzen en instrumenten. Maar dus ook voor andere competenties en ander gedrag.

Deze manier van werken wijkt af van de traditionele beleidsvorming en –uitvoering waarbij de rollen van de PS, GS en de ambtelijke organisatie duidelijk zijn. We willen daarom intensief met uw Staten optrekken en samen ontdekken hoe we invulling kunnen geven aan deze innovatieve aanpak.

5. Doel en aanpak

Op basis van deze eerste analyse zetten we in op:

1. Het versterken van de sociale veerkracht in de samenleving, zodat iedereen deelt in en bijdraagt aan de goede kwaliteit van leven in onze provincie.
2. Het benutten en laten groeien van sociale veerkracht om maatschappelijke opgaven te versnellen, te verduurzamen en draagvlak te geven.

We introduceren hierbij een lerende en ontwerpende aanpak langs twee ontwikkellijnen:

- Versterken van sociale veerkracht doen we gebiedsgericht aan de hand van de analyse uit de monitor *Sociale Veerkracht in Brabant*;
- Benutten en laten groeien van sociale veerkracht doen we gericht op de verschillende provinciale maatschappelijke opgaven.

Figuur 3: Schematische weergave van de twee ontwikkellijnen, prestaties en resultaten in relatie tot de lerende en ontwerpende aanpak.

1. Waarom een ontwerpende aanpak?

Sociale veerkracht in Brabant versterken is een taak van de samenleving, niet alleen van de provincie. Kennis over hoe sociale veerkracht werkt, en wat er allemaal mee te maken heeft,

staat nog in de kinderschoenen. Wij vinden het belangrijk om nu aan de slag te gaan met wat we wél weten en van de resultaten te leren óf en hóe ze bijdragen aan onze ambities.

We ontwerpen samen met Brabanders, andere overheden, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, onderwijs en onderzoek manieren om de sociale veerkracht in Brabant te versterken en beter te benutten. Dat doen we door te dóen, met open vizier en nieuwsgierig. Waarnemen wat er in de samenleving gebeurt, samen dingen uitproberen, fouten mogen maken en samen leren. Daar is durf voor nodig; vergaand experimenteren, buiten de gebaande paden, in nieuwe coalities, met behulp van nieuwe technologieën. En ook daar leren we weer van. We brengen hier nadrukkelijk het “aanklooien” uit het bestuursakkoord in de praktijk. We maken praktijkervaringen leidend, testen onze werkwijze in de praktijk en koppelen die aan opgebouwde kennis, ervaring en expertise.

2. Leren en (verregaand) innoveren

Leren over sociale veerkracht doen we op twee niveaus:

- Leren in de praktijk: hoe bouw je aan sociale veerkracht (vanuit verschillende rollen), welke nieuwe aanpak, werkwijze en instrumenten zijn succesvol, wat zijn nieuwe verbindingen, nieuwe transacties, nieuwe technieken en hoe en onder welke voorwaarden kunnen we deze inzetten. Wat heb je nodig om tot fundamenteel andere oplossingen te komen;
- Kennis verzamelen over hoe we sociale veerkracht in Brabant kunnen verbeteren, versnellen en versterken.

Wat ‘het praktijk-leren’ betreft werken we met technieken waarin we onderzoeken, ontwerpen en ontwikkelen door het toepassen en uitproberen van prototypes in de praktijk (o.a. *Theory U* en *Experimental Design Landscapes*). Door hierbij slim gebruik te maken van de schaal waarop we kunnen werken en de methodieken gezamenlijk en gecoördineerd in te zetten, kunnen we de ontwikkeling versnellen en de toepassingsmogelijkheden verbreden. We ontwikkelen zo een lerend systeem waarbij kennis en ervaring uit de praktijk direct kan worden gebruikt als ‘management- en netwerkinformatie’. Met de *U.lab* die we in september-oktober organiseren aan de hand van de aanpak en het gedachtegoed van Theory U, voortbouwend op de pilot [UlabNB](#) (najaar 2015), doen we hiermee de eerste ervaringen op.

Bij deze aanpak onderzoeken we ook de rol die een *Fonds Sociale Veerkracht* kan spelen bij sociale ondernemingen die een financiële impuls nodig hebben om te kunnen starten. We kijken ook of bestaande initiatieven hierin passen. Dan denken we bijvoorbeeld aan [Overheidsparticipatie, samen op weg](#) in West-Brabant, gestart vanuit het L@B in de gemeenten Aalburg, Etten-Leur en Halderberge. En aan het voorstel dat op dit moment wordt uitgewerkt door de Koepel van Zorgcoöperaties, de regio West-Brabant, het MoM, Telos en PON. Dit gebeurt naar aanleiding van de Ronde Tafel Bijeenkomst bij PS van 13 mei j.l. voor een gezamenlijke agenda over de organisatie van zorg in wijken en kernen in de toekomst.

Voor kennis verzamelen en analyseren kijken we naar de monitor *Sociale Veerkracht in Brabant* van Telos/PON: hoe kan die verbeterd, uitgebreid en actueel gehouden worden? Het is op dit moment het beste instrument om de sociale veerkracht in Brabant te meten.

Daarnaast betrekken we hierbij BrabantKennis (mede in het kader van hun verkenning *Mind the Gap*) en onderwijsinstellingen waaronder Summa College, Avans, Fontys, TU/e (social design) en Tilburg University (Living Lab Resilient Society), alsmede relevante maatschappelijke organisaties, instellingen en ondernemers.

De monitor wordt met veel interesse door de VNG en onderzoeksinstituten als het RIVM en de GGD's gevolgd, omdat deze voor het eerst zoveel kwantitatieve en kwalitatieve kennis over sociale veerkracht bijeenbrengt. De monitor zal worden geactualiseerd door Telos/PON en aangevuld worden met resultaten van andere onderzoeken zoals de gezondheidsmonitoren van de GGD en de [eHealth-monitor](#) van Nivel/Nictiez.

3. Inzet bestaande en nieuwe partners

Leren en innoveren gaat over onderzoeken, ontwikkelen en uitproberen. In de zoektocht naar nieuwe oplossingen en methodieken is het belangrijk anders naar vraagstukken te kijken, out of the box te denken. Daarom is de inzet van nieuwe “frisse” partners belangrijk en ook de inzet van creativiteit en design. We zoeken daarbij bijvoorbeeld aansluiting bij de activiteiten van het netwerk van *Districts of Creativity Brabant*. Ook werken we samen met het *Living Lab Resilient Society* aan Tilburg University en met experts op het terrein van *Social design* aan de TU/e.

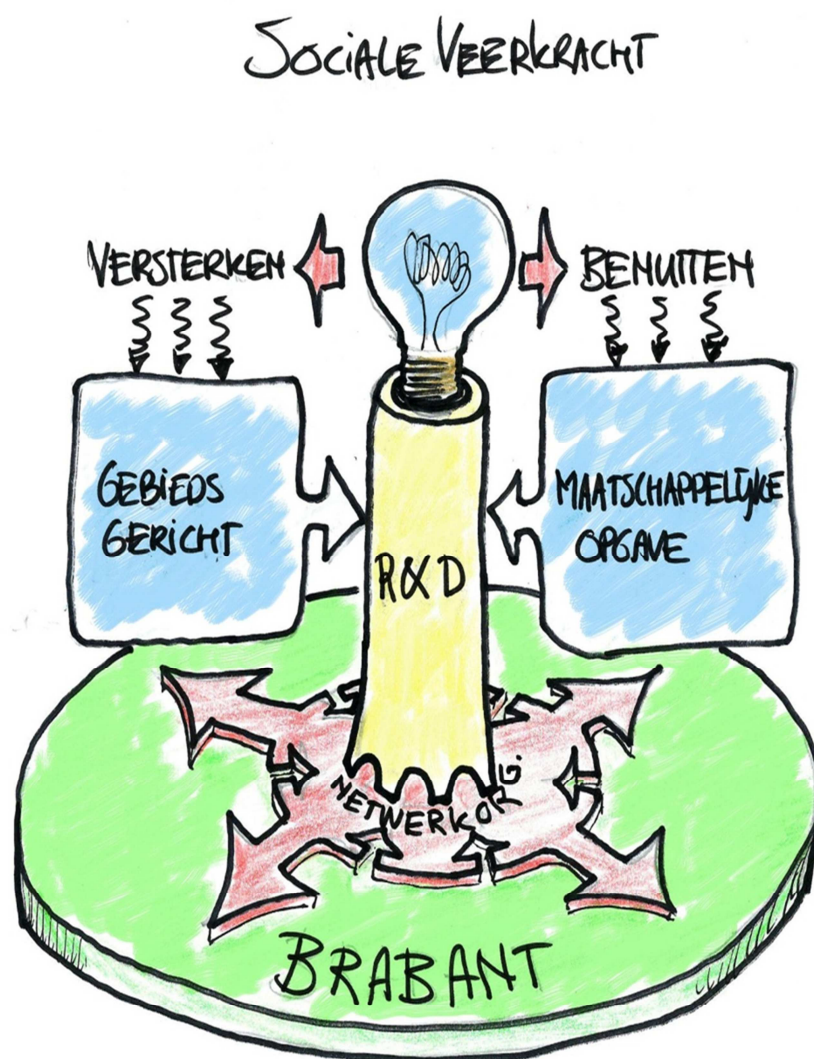
De nieuwe aanpak is intensief besproken met bestaande partners, instellingen en organisaties. Onderdelen van de bestaande leefbaarheidsaanpak zijn gemonitord en geanalyseerd. We beginnen dus niet op nul. De ervaringen van de afgelopen jaren vormen daarmee de aanleiding voor de nieuwe aanpak. We hebben de overtuiging dat er veel is bereikt, maar dat we in nauwere samenwerking en met een meer gerichte en gecoördineerde aanpak meer impact kunnen realiseren.

We verkennen welke rol onze uitvoeringsorganisaties Zet en Zorgbelang in deze aanpak kunnen nemen om onze ambities in het versterken en benutten en laten groeien van sociale veerkracht gecoördineerd, sneller en met meer effect te realiseren. Zij bieden nu de noodzakelijke kwaliteit en capaciteit, zijn onze ogen, oren, handen en voeten in de Brabantse samenleving. Zij beschikken over kennis en expertise, (fijnmazige) netwerken en heel gerichte methodieken om maatschappelijk initiatieven en sociale innovaties te versterken en te verbinden. Ze bieden een infrastructuur om kennis te delen en samen te leren.

4. Monitoren van wat we doen

We moeten flexibel durven zijn, want we zijn iets nieuws aan het ontwerpen. Als het nodig is passen we manieren van werken, projecten of deals aan en soms mislukken dingen, dat hoort er ook bij. Maar we blijven steeds scherp opletten of we de goede dingen op de goede manier doen, en met de juiste partners. Daarom is het belangrijk dat we ook onze aanpak

regelmatig onder de loep leggen, dat we de geleerde lessen en impact zichtbaar maken en ze achteraf duiding geven. We weten nog niet precies hoe we de beoogde resultaten van het Programma Versterken Sociale Veerkracht het beste kunnen meten. De monitor Sociale Veerkracht in Brabant lijkt daartoe vooralsnog de beste optie. We nemen dit als 'onderzoeksvraag' mee in de eerste fase van dit programma en rapporteren daarover in 2017.

Figuur 4: Illustratie van de aanpak van het Programma Sociale Veerkracht via de twee ontwikkellijnen.